УДК 378.14

Єфімова В. М.
Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до використання здоров'язбережувальних технологій. До умов віднесено: створення у вищому навчальному закладі здоров'язбережувального навчально-виховного середовища; актуалізація здоров'язбережувального контексту в змісті підготовки майбутнього вчителя природничих дисциплін і його спрямованість на професійну діяльність; відбір сучасних методів, форм і засобів навчання, що відповідають принципам здоров'язбереження, забезпечують суб'єкт-суб'єктну взаємодію та толерантне ставлення до студентів; спрямовані на навчально-пізнавальні, навчально-професійні і квазіпрофесійні види діяльності студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу; використання педагогічних технологій, які мотивують майбутніх учителів до здоров'язбережувальної діяльності, формують навички рефлексії та самокорекції.

Обґрунтовано, що педагогічні умови неможливо розглядати окремо, вони забезпечують розвиток майбутнього вчителя у динамічній нелінійній педагогічній реальності як майбутнього професіонала, здатного до використання здоров'язбережувальних технологій.

Ключові слова: *педагогічні умови, майбутні вчителі природничих дисциплін, професійна діяльність, здоров'язбережувальні технології.*

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011) визначає вимоги до освіченості учнів, які відображено в результативних складових змісту освіти. Одним із найважливіших результатів навчання має бути формування здоров'язбережувальної компетентності учнів, яка розуміється як "здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей" [2]. Ефективним інструментом формування цієї компетентності учнів є здоров'язбережувальна діяльність учителів [1], що актуалізує дослідження питань підготовки студентів природничих факультетів до використання здоров'язбережувальних технологій.

Метою статті є обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності.

Певна педагогічна задача ефективно може бути вирішена лише за допомогою адекватної педагогічної технології, що реалізується кваліфікованим педагогом-професіоналом [5, с. 331]. О. О. Факторович

виділяє декілька підходів до визначення цього поняття: педагогічна технологія як частина педагогічної науки, яка вивчає і розробляє цілі, зміст і методи навчання; організаційна концепція: педагогічна технологія як спосіб організації, модель навчального процесу, що гарантує отримання запланованого результату; інструментальний підхід: педагогічна технологія як інструментарій освітнього процесу, як система вказівок, які повинні забезпечити ефективність і результативність навчання [7, с. 20].

Згідно із загальним визначенням поняття "педагогічні технології", можливо розглядатиздоров'язбережувальні освітні технології як складову частину педагогічної науки, яка вивчає і розробляє цілі, зміст і методи навчання здорового способу життя і спрямована на вирішення питань здоров'язбереження в системі освіти; як спосіб організації, модель навчального процесу, що гарантує збереження здоров'я всіх суб'єктів навчального процесу; як інструментарій освітнього процесу, як систему вказівок, які повинні забезпечити ефективність і результативність навчання разом із збереженням здоров'я учнів [4, с. 112]. Як інструментарій освітнього процесу поняття "здоров'язбережувальні технології" об'єднує педагогічні технології навчання, які засновані на: біопсихосоціальній моделі здоров'я; індивідуалізації навчання і виховання; диференціації учнів згідно з віковими, психологічними і психофізіологічними особливостями, особистісними потребами та інтересами; інноваційних методах і формах навчання, сприятливих до збереження здоров'я кожної дитини; створенні емоційно та гігієнічно сприятливого середовища; на формуванні у школярів самоохоронної поведінки та навичок, що сприяють збереженню здоров'я. Ми пропонуємо розглядати поняття "здоров'язбережувальні технології" як технології, які забезпечують цілеспрямовану діяльність усіх суб'єктів педагогічного процесу в освітній установі з метою розв'язання завдань здоров'язбереження в системі освіти [4, с. 114]. Запропоноване тлумачення поняття "здоров'язбережувальні технології" дає змогу обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до їх використання.

Підготовка майбутніх учителів до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності розглядається більшістю науковців як актуальне, але складне педагогічне завдання [3, с. 65]. Здійснення підготовки майбутніх учителів пов'язане з реалізацією педагогічних та методичних умов, які містять сукупність елементів, що за принципами синергетики взаємодіють поміж собою й впливають на результат навчально-виховного процесу [6, с. 29]. У Таврійському національному університеті імені В. І. Вернадського впродовж 2006–2011 років здійснювалось дослідження, в якому обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх

учителів природничих дисциплін до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності.

Підготовка у вищих навчальних закладах майбутніх учителів природничих дисциплін до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності повинна реалізовуватися з урахуванням: вимог до професійної освіти, які відображено в міжнародному й державному законодавстві щодо вищої освіти; тенденцій до інтеграції України в європейській освітній простір; вимог до професійної діяльності вчителів природничих дисциплін, відображених у державному законодавстві і нормативних документах щодо середньої освіти; вимог до особистості майбутнього вчителя, які відповідають традиціям національної освіти щодо здоров'язбережувальної діяльності; глобальним тенденціям формування постіндустріального суспільства, сучасним поглядам на питання здоров'язбереження в освіті та використанні здоров'язбережувальних технологій, відображених у міжнародному і державному законодавстві стосовно охорони здоров'я школярів, дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених.

Педагогічними умовами підготовки майбутнього вчителя природничих дисциплін до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності були:

– створення у вищому навчальному закладі здоров'язбережувального навчально-виховного середовища;

– актуалізація здоров'язбережувального контексту в змісті підготовки майбутнього вчителя природничих дисциплін і його спрямованість на професійну діяльність;

– відбір сучасних методів, форм і засобів навчання, що відповідають принципам здоров'язбереження, забезпечують суб'єкт-суб'єктну взаємодію із студентами, толерантне ставлення до студентів; спрямовані на навчально-пізнавальні, навчально-професійні і квазіпрофесійні види діяльності майбутніх учителів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу;

– використання педагогічних технологій, що мотивують майбутніх учителів до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності, формують навички рефлексії та самокорекції.

Перша педагогічна умова – створення у вищому навчальному закладі здоров'язбережувального навчально-виховного середовища – реалізовувалася нами в такий спосіб. Ми намагалися, щоб процес навчання в університеті відповідав гігієнічним вимогам, задовольняв особистісні потреби студентів у здоровому харчуванні, різноманітній фізичній активності, рекреації та реабілітації впродовж усього періоду навчання. Студенти мали доступ до високоякісних навчальних лабораторій,

комп'ютерних класів, бібліотек із сучасним інформаційним обладнанням. Особливу увагу приділяли відвідуванню студентами Центру корекції здоров'я, консультуванню з питань психологічної допомоги, репродуктивного здоров'я. Викладачі, які працювали зі студентами, спрямовували зусилля на розбудову емоційно-сприятливої атмосфери і стимулювали ситуацію успіху. Ми вважали, що здоров'язбережувальне середовище повинне бути цілісним, не суперечним, із відповідною нормативною базою й інфраструктурою.

Друга педагогічна умова – актуалізація здоров'язбережувального контексту в змісті підготовки майбутнього вчителя природничих дисциплін і його спрямованість на професійну діяльність – реалізувалася нами в процесі викладання дисципліни "Культура здоров'я", підвищення здоров'язбережувальної спрямованості дисциплін "Вікова фізіологія" та "Охорона здоров'я дітей та підлітків", фундаменталізації змісту інтегрованого курсу "Валеологія".

У процесі викладання навчального курсу "Культура здоров'я", який є предметом базового рівня в системі підготовки майбутнього вчителя природничих дисциплін, ми спрямовуємо зусилля на первинну профілактику соціально небезпечних хвороб, адиктивної поведінки, небажаної вагітності; формування власної здоров'язбережувальної компетентності, прагнемо прискорити процес адаптації студентів першого курсу до навчання у вищому навчальному закладі. Згідно з Конвенцією про права дитини, студенти першого курсу, яким є 17-18 років, розглядаються нами як діти, які в нових для них умовах життя потребують особливої уваги до профілактики порушень здоров'я і формування навичок, сприятливих для здоров'я, у студентській і майбутній професійній діяльності. Зміст дисципліни "Культура здоров'я" дає змогу послідовно продовжувати навчання здорового способу життя, знання з якого студенти отримали в шкільному курсі "Основи здоров'я", актуалізувати набуті раніше знання щодо здоров'я і здоров'язбереження, спрямувати навчання на майбутню педагогічну діяльність.

У процесі викладання дисциплін "Вікова фізіологія" та „Охорона здоров'я дітей та підлітків", які є дисциплінами проміжного рівня в підготовці майбутнього вчителя природничих дисциплін, питання вікового розвитку школярів і гігієнічного забезпечення навчально-виховного процесу доповнили відповідним змістом щодо формування здоров'язбережувального середовища в освіті та керівництва розвитком і навчанням дитини, спрямованим на збереження здоров'я.

У процесі викладання інтегрованого курсу "Валеологія", яка є курсом підвищеного рівня, забезпечуємо інтеграцію знань і вмінь щодо здоров'я і здоров'язбереження, набутих у людиноцентрованих курсах підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін, приділяємо увагу соціальним і психологічним аспектам здоров'язбереження та використання

здоров'язбережувальних технологій, поступово вводимо студентів у реальні умови педагогічної здоров'язбережувальної діяльності завдяки проектній діяльності, участі в соціальних акціях, волонтерській роботі, педагогічній практиці.

Третя педагогічна умова – відбір сучасних методів, форм і засобів навчання, що відповідають принципам здоров'язбереження, забезпечують суб'єкт-суб'єктну взаємодію із студентами, толерантне ставлення до студентів; спрямовані на навчально-пізнавальні, навчально-професійні і квазіпрофесійні види діяльності майбутніх учителів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу, – реалізувалася нами через керуючу участь усіх викладачів природничих факультетів у координації навчальних планів підготовки майбутніх учителів, поетапне ускладнення технологій навчання відповідно до рівня професійної підготовки. Упродовж усіх років навчання використовували ігрові технології, проте на першому курсі це найчастіше рольові ігри, ігри-змагання, ігри-подорожі; на третьому – ділові ігри, невеликі проекти, тренінги, мозковий штурм; в останні роки навчання – весь спектр інтерактивних технологій, який студенти використовують самостійно, оскільки захищають проекти, власні звіти з самостійної роботи, залучаються до викладацької діяльності як учасники лекцій-конференцій, презентацій. Ця педагогічна умова дає можливість нам забезпечити спрямованість на здоров'язбережувальний контекст майбутньої професійної діяльності; гарантувати професійно-орієнтований характер підготовки на всіх її етапах; врахувати особливості професійної соціалізації та особистісних потреб студентів; забезпечити єдність теоретичної, методичної, практичної і рефлексивної підготовки; використати кредитно-модульну систему навчання згідно з етапами підготовки, відповідними компетенціями і функціями майбутньої професійної діяльності вчителя природничих дисциплін. У процесі викладання курсу "Здоров'язбережувальні технології в середній і вищий школі" в повному обсязі реалізовано положення цієї педагогічної умови.

Четверта педагогічна умова – використання педагогічних технологій, що мотивують майбутніх учителів до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності, формують навички рефлексії та самокорекції – здійснювалося в процесі постійного оперативного контролю і корекції самостійної роботи студентів завдяки сучасним інформаційним технологіям. Студенти мали можливість консультування з питань індивідуальної та самостійної роботи, використовуючи електронну пошту, відеозв'язок із програмою "Скайп" та інші пристрої.

Означений нами комплекс педагогічних умов реалізовувався як цілісна система і виступав як дифузна єдність. Результати педагогічного експерименту підтверджено, що наведені умови забезпечували розвиток майбутнього вчителя природничих дисциплін у динамічній нелінійній

педагогічній реальності як майбутнього професіонала, здатного до використання здоров'язбережувальних технологій.

Висновки. Педагогічними умовами підготовки майбутнього вчителя природничих дисциплін до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності є: створення у вищому навчальному закладі здоров'язбережувального навчально-виховного середовища; актуалізація здоров'язбережувального контексту в змісті підготовки майбутнього вчителя природничих дисциплін і його спрямованість на професійну діяльність; відбір сучасних методів, форм і засобів навчання, що відповідають принципам здоров'язбереження, забезпечують суб'єкт-суб'єктну взаємодію та толерантне ставлення до студентів; спрямовані на навчально-пізнавальні, навчально-професійні і квазіпрофесійні види діяльності майбутніх учителів; використання педагогічних технологій, що мотивують студентів до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності, формують навички рефлексії та самокорекції. Визначені педагогічні умови забезпечували послідовний розвиток майбутнього вчителя природничих дисциплін у динамічній нелінійній педагогічній реальності як майбутнього професіонала.

В и к о р и с т а н а л і т е р а т у р а :

1. *Бердников И. Г.* Теоретические основы формирования валеологической культуры личности учителя : дис. … доктора пед. наук : 13.00.01 / Бердников Игорь Григорьевич. – М., 1998. – 378 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011
3. *Дзятковская Е. Н.* Здоровьесберегающие образовательные технологии: нове акценты / Е. Н. Дзятковская // Психология здоровья и личностного роста. – 2010. – № 1. – С. 62-93.
4. *Єфімова В. М.* Підготовка майбутніх учителів природничих дисциплін до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності: теорія та методика : [монографія] / В. М. Єфімова. – Сімферополь : Сонат, 2011. – 442 с.
5. *Зимняя И. А.* Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – 480 с.
6. *Мысина Г. А.* Создание условий для обеспечения физического, психического и соціального благополуччя студентов в здоровьесберегающей образовательной среде вуза : автореферат дис. ... доктора педагогических наук : 13.00.08 / Г. А. Мысина ; [Местозащиты : Тул. гос. пед. ун-т им. Л. Н. Толстого]. – Тула, 2011. – 44 с.
7. *Факторович А. А.* Сущность педагогической технологии / А. А. Факторович // Педагогика. – 2008. – 2. – С. 19-27.

ЕФИМОВА В. М. Педагогические условия подготовки будущих учителей естественнонаучных дисциплин к применению здоровьесберегающих технологий.

В статье обоснованы педагогические условия подготовки будущих учителей естественнонаучных дисциплин к применению здоровьесберегающих технологий. К условиям отнесены: создание в высшем учебном заведении здоровьесберегающей учебно-воспитательной среды; актуализация здоровьесберегающего контекста в содержании подготовки будущего учителя естественнонаучных дисциплин и его направленность на профессиональную деятельность; отбор современных методов, форм и средств обучения, отвечающих принципам здоровьесбережения, обеспечивающих субъект-субъектное взаимодействие и

толерантное отношение к студентам, и направленных на учебно-познавательные, учебно-профессиональные и квазипрофессиональные виды деятельности студентов в условиях кредитно-модульной системы организации учебного процесса; использование педагогических технологий, мотивирующих будущих учителей к здоровьесберегающей деятельности, формирующих навыки рефлексии и самокоррекции.

Обосновано, что данные педагогические условия в совокупности обеспечивают развитие студента в динамической нелинейной педагогической реальности как профессионала, способного к использованию здоровьесберегающих технологий.

Ключевые слова: *педагогические условия, будущие учителя естественнонаучных дисциплин, профессиональная деятельность, здоровьесберегающие технологии.*

YEFIMOVA V. M. Pedagogical conditions of future Science teachers training for the application of health protecting technologies.

The papers ubstantiates pedagogical conditions of future Science teachers training for the application of health protecting technologies. The conditions include: creation of health protecting educational environment; actualization of health protecting component of the contentof future Science teachers training and its focus on professional activity; the choice of modern methods, forms and means that correspond the principles of subject-subject interaction and tolerant attitude to students, and are focused on educational-informative, educational-professional and quasiprofessional activities of future teachers interms of credit-modular system of educational process organization; application of pedagogical technologies motivating teachers to use health protecting technologies forming skills of reflection and self-correction.

The complex of pedagogical conditions was implemented as an integrated system and acted as adiff use unity. It is proved that these pedagogical conditions provide development of student in dynamic nonlinear pedagogical reality as future professional able to use health protecting technologies in professional activity.

Keywords*: pedagogical conditions, future Science teachers, professional activities, health protecting technologies.*

УДК 378.147:159.947.5

Жолобов О. В.
Національний авіаційний університет України

МОТИВАЦІЙНА СКЛАДОВА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ КОМПЕТЕНОСТІ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ

Розглянуто вплив мотиваційної складової навчально-виховного процесу на формування професійної компетентності сучасних фахівців, який полягає в розумінні тісного взаємозв'язку мотиваційних устремлінь студентів цілями та задачами, що вирішуються в освітньо-інформаційному середовищі.

Ключові слова: *компетентність, особистість, мотивація, освітня послуга, мета, устремління, попит.*

В умовах поступового зростання наукового і інтелектуального потенціалу країни, подальшого реформування освітньої системи проблема